

До
Върховния касационен съд на РБ,
ОСГТК

СТАНОВИЩЕ

От
Катедра „Частноправни науки” на ЮФ
при УНСС (прието на заседание на катедрата,
проведено на 03.12.2021 г.)

По тълкувателно дело № 1/2021 г. на ОСГТК
на ВКС с докладчик съдия Веска Райчева

Уважаеми съдии от Върховния касационен съд на Република България,

Във връзка образуваното от ВКС тълкувателно дело № 1/2021 г. катедра „Частноправни науки” на ЮФ при УНСС обсъди и прие настоящото становище по поставения въпрос, а именно: *„При прилагане разпоредбата на чл.51, ал.2 ЗЗД преценката на съда за размера на справедливото обезщетение за неимуществени вреди от деликт ограничена ли е в рамките на претендираната от пострадалия с исковата молба сума или размерът на справедливото обезщетение, което се намалява според установеното съпричиняване, не е обусловен от заявената претенция, но не може да се присъди сума, надхвърляща поисканата в петитума?”*

I. Относно преценката на съда за справедлив размер на обезщетението

Съгласно Постановление № 4 от 23.12.1968 г. на Пленум на ВС, понятието „справедливост“ по смисъла на чл. 52 ЗЗД не е абстрактно. То е свързано с преценката на редица конкретни **обективно съществуващи обстоятелства**, които трябва да се имат предвид от съда при определяне на размера на обезщетението. За тази цел в него се съдържат и различни примерни (съответно неизчерпателно) изброени обстоятелства. От текста на Постановлението може да се направи извод и че не следва да има големи различия между присъдените размери по различни дела за съвсем сходни случаи.

На следващо място, следва да се посочи, че в своята практика ВКС развива и допълва тези критерии. Така, добавят се и обстоятелствата – 1) общественото разбиране за справедливост на даден етап от развитието на самото общество¹; 2) обществено-икономическата конюнктура в страната към момента на увреждането²; 3) самото осъждане на причинителя на вредата (или на този, който носи отговорност за действията на другото/ вещь в хипотезата на чл. 50 ЗЗД), което води до морално обезщетение, наред с паричното³; както и 4) създаденият от съдебната практика ориентир, относим към

¹ Така например Решение № 104 от 25.07.2014 г. по т. д. № 2998/2013 г., на ВКС, I ТО.

² В този смисъл Решение № 212 от 11.01.2018 г. по т. д. № 738/2017 г. на ВКС, II ТО и обобщената в него практика.

³ В този смисъл Решение № 10 от 8.02.2018 г. по гр. д. № 1600/2017 г. на ВКС, III ГО, в което подробно се обобщават и другите посочени критерии.

аналогични случаи⁴. Последното се обосновава с това, че справедливостта до голяма степен отразява обществената оценка на засегнатите нематериални вреди, а в сферата на нематериалните ценности равенството в обществото намира най-чист израз.

В допълнение на отбелязаното, застъпва се и че при преценка на размера на обезщетението следва да се отчетат и съобразят не само претърпените вреди и страдания, но и тези, които ще продължат да бъдат търпени от пострадалия във времето, тъй като продължаващите във времето болки и страдания не са ново правопораждащо основание за вредата⁵. Не на последно място, обезщетението не следва да бъде източник за обогатяване за пострадалия.

В теорията се приема, че за размера на обезщетението няма установени норми, като същото се определя по справедливост от съда, като се оценява цялата обстановка на случая, но при всички случаи обезщетението трябва да отговоря на вредата. Така съдът се стреми да съобрази размера на обезщетението с величината на вредата⁶. Посочва се отново, че справедливостта не е абстрактна, а трябва да бъде обоснована и мотивирана, като съдът следва да посочи въз основа на какво приема, че определеният размер е справедлив⁷.

Застъпва се и разбирането, че чл. 52 ЗЗД дава право на съда да определи основанието и размера на обезщетението⁸, т.е. за кои неимуществени вреди и в какъв размер следва да бъде то.

Споделя се разбирането и че следва да бъде отчетен т.нар. обществен критерий за справедливост, отчитащ социалната реалност на вредата. Така, не е възможно „да затворим“ въпроса изцяло в личната, субективна душевност на пострадалия, без да я преценим от някаква „усреднена“ мярка на социално разбираема и оправдана реалност⁹. Държи се сметка и за различното съдържание на чл. 52 ЗЗД и чл. 162 ГПК, като справедливостта следва да се отчита като обективно разбиране, дадено за цялото общество, докато чл. 162 ГПК като методика за определяне възлага същото в лична (субективна) преценка на съда¹⁰.

При прилагането на справедливостта не е възможно съдът да не изходи от своя житейски опит, както при преценка на конкретните обстоятелства, така и относно общественото разбиране за справедливост. Нещо повече, това му е възложено и от процесуалния закон – чл. 12, чл. 235, ал. 2 и чл. 236, ал. 2 ГПК. Общественото разбиране за справедливост е динамична величина, за която следва да се държи сметка във всеки етап от развитието на обществото и да се направи преценка относно промените в съдържанието на понятието.

⁴ Пак в същото решение.

⁵ В такъв смисъл Решение № 115 от 22.07.2021 г. по гр. д. № 3069/2020 г., на ВКС, III ГО

⁶ В този смисъл Антонов, Д. Обезщетение на неимуществените вреди, сп. Социалистическо право, брой 6, 1961, стр. 62-68. Статията е написана преди ППВС № 4 от 23.12.1968 г. и е съобразена с т. 13 от ППВС № 7/59 г.

⁷ Пак там. Посочва се и интересен критерий, който е бил възприеман по-рано за проверка на размера на обезщетението от по-горната инстанция, а именно – проява на чувство, като промяната е била допустима само когато на пръв поглед за всекиго е ясно, че обезщетението е несъразмерно с величината на вредата.

⁸ В този смисъл Таджер, В. Право на обезщетение на неимуществени вреди, сп. Правна мисъл, кн. 2/1986 г., стр. 86.

⁹ В този смисъл Ставру, С., Обезщетение за морални вреди в България, С., Сиела, 2020 г. стр. 19, като авторът препраща към Цончев, Кр., Два въпроса из областта на обезщетяване на неимуществени вреди при неправомерно увреждане, сп. Социалистическо право, брой 12, 1982, стр. 18.

¹⁰ Ставру, С. Цит. Съч., стр. 19.

Следователно личната парична оценка на пострадалия не се включва като отделно обстоятелство, което съдът следва да вземе предвид при определяне на обезщетението по справедливост.

II. Различните становища относно обвързаността на съда от търсения размер на обезщетението при преценката за справедливо такова и от кой размер следва да се извърши редукция на обезщетението при установяване на съпричиняване

1. В по-голямата група съдебни актове, а именно Решение № 577/29.11.2010 г. по гр. д. № 1741/2009 на ВКС, III ГО; Решение № 42/15.05.2017 г. по гр.д. № 60102/2016 г. на ВКС, III ГО; Решение № 78 от 13.11.2017 г. по гр. д. № 60397/2016 г. на ВКС, II ГО; и Решение № 208 от 12.05.2020 г. по гр. д. № 4494/2018 г. на ВКС, IV ГО, се застъпва разбирането, че при определяне на размера на обезщетението за неимуществени вреди съдът е ограничен от обективизираната в исковата молба преценка на ищеца относно справедливия размер на следващото му се такова. Тезата се обосновава като такава, която съответства с диспозитивното начало в гражданския процес.

В Решение № 577/29.11.2010 г. по гр. д. № 1741/2009 на ВКС, III ГО се посочва, че съдът не може да приеме размера на иска за основателен изцяло или за част, различна от установения размер на съпричиняване, по съображение, че справедливото обезщетение е по-високо от поисканото. Така, ако съдът счита поискания размер на съответен по критерия за справедливост, на намаляване ще подлежи предявеният размер на иска за обезщетение на неимуществени вреди. Тезата се подкрепя изцяло и в Решение № 42/15.05.2017 г. по гр.д. № 60102/2016 г. на ВКС, III ГО, като се допълва и че основание за това разрешение е диспозитивното начало в процеса, съответно недопустимостта да се намалява по чл. 51, ал. 2 от ЗЗД обезщетение, което не е поискано.

Извън въпроса за съпричиняването, това означава, че повечето от цитираните състави на ВКС приемат, че в преценката на обстоятелствата по делото, за да се прецени размерът на обезщетението съобразно изискванията на чл. 52 ЗЗД, следва да се добави и самата оценка на лицето за справедливо обезщетение. В повечето случаи именно тя ще натежава над всички останали обстоятелства, тъй като същата най-малко се явява горна граница на справедливия размер.

В тази връзка, по-долу ще бъде изследван и на въпросът за значението на тази самооценка и включва ли се тя в критериите, които следва да се преценяват при определяне на обезщетението.

2. Второто разбиране се застъпва в Решение № 63/08.07.2019 г. по т.д. № 2013/2018 г. на ВКС, I ГО, където се посочва, че при формиране на преценката относно действителния размер на претърпяната имуществена вреда, респективно действителния размер на обезщетението, което би репарирало неимуществената вреда, съдът основава становището си на установените факти по делото, релевантни за тази преценка и излага мотиви, съобразно чл. 236, ал. 2 ГПК. Размерът на заявената претенция не съставлява решаващ фактор при преценката относно действителния размер на вредата, подлежаща на обезщетяване. Този размер има решаващо значение единствено с оглед забраната за присъждане с диспозитива на решението на обезщетение, надхвърлящо петитума. Критикува се и разбирането в първата група решения, като същото се поставя и в светлината на обезщетението за имуществените вреди, където чл. 51, ал. 2 ЗЗД също е приложим. Поради това и се дава отговор, че при прилагането на чл. 51, ал. 2 ЗЗД,

редукцията на обезщетението се прилага към размера, за който искът би бил основателен, ако не би се наложило намаляването му, поради допринасянето от пострадалия за настъпването на вредата, а не към претендирания. Посочва се и че дължимият размер е този, до който е намален действителният след прилагането на чл. 51, ал. 2 ЗЗД, но не повече от претендирания. Съгласно дадения с това решение отговор при определянето на размера на обезщетението съдът може да определи по-голямо обезщетение от претендираното такова от ищеца, като извърши намаляването по чл. 51, ал. 2 ЗЗД с оглед на този размер, като уважи изцяло предявения иск.

След като се изложиха основните аргументи в подкрепа на всяка от тезите, считаме, че второто разбиране следва да бъде подкрепено. В тази връзка намираме, че при първото разбиране се смесват две различни явления, а именно самите вреди и тяхното обезщетяване. Също така се допуска формална грешка и при прилагането на принципа на диспозитивното начало, а въпросът за съпричиняването като правоизключващо възражение е разгледан само в светлината на процеса, без да е съобразено материалноправното му значение.

III. За диспозитивното начало в процеса.

Няма спор, че защитата на засегнатите материални права е дължима от съда (чл. 2 ГПК), но и че последният я предоставя само доколкото е сезиран. Това следва от правилото на чл. 6, ал. 1 ГПК, според което съдебните производства започват по молба на заинтересованото лице, а не служебно.

Съгласно чл. 6, ал. 2 ГПК предметът на делото и обемът на дължимата защита и съдействие се определят от страните. Според теорията, диспозитивното начало е процесуално отражение на разпоредителната власт на носителите на граждански права, която е включена в съдържанието на тия права¹¹. Само от волята на носителя на гражданското право зависи дали ще го упражни, съответно, при нарушението му, дали ще упражни правото си на защита, както и в какъв обем ще я търси.

В практиката се застъпва, че задължение на съда е да определи правното основание на иска въз основа на изложените в исковата молба фактически основания и петитум. Излизане извън пределите на търсената защита от гледна точка на форма или съдържание, обуславя недопустимост на съдебния акт по съществуването на спора. Така и правомощията на решаващия съд са ограничени, лимитирани до произнасяне на решението си по един правен спор само в предметната рамка на заявените искания и възражения на основата на твърдени факти и обстоятелства, релевантни за спорното правоотношение. Произнасяне по искане, което не е заявено или е различно от заявеното обуславя процесуална недопустимост на обжалваното решение¹².

Като частна форма на нарушение на принципа на диспозитивното начало се разглежда и забраната за присъждане на „плюс петитум“ или „свръх петитум“ (на по-голямо основание от чл. 270, ал. 3 ГПК), т.е. съдът да предостави защита в по-голям обем, извън границите на поисканата от него. Не съществува пречка обаче в мотивите на решението да се посочи, че нарушеното право е по-голям обем, но, съобразявайки диспозитивното начало в процеса, съдът следва да ограничи своя диспозитив до заявения

¹¹ Така Сталев, Ж. (Стамболиев. О.), Българско гражданско процесуално право, десето преработено и допълнено издание, С., Сиела, 2020 г., стр. 83.

¹² В посочения по-горе смисъл Решение № 19 от 30.05.2011 г. по гр. д. № 262/2010 г. на ВКС, ПГО; Решение № 176 от 3.11.2010 г. по т. д. № 118/2010 г. на ВКС, ПТО; Решение № 127 от 10.01.2018 г. по гр. д. № 679/2017 г. на ВКС, ПГО и др.

размер на обезщетението, а не до действителния такъв. Това безспорно е случаят при имуществените вреди, където съдът след оценка на вещо лице, може да достигне до извод, че размерът на претърпяната загуба надхвърля поискания. Не съществуват никакви законови ограничения, които да обосноват различен подход при неимуществените вреди.

За да приложим горните констатации, следва обаче да изясним и **какво всъщност е процесуалното изискване към ищеца, за да може да обоснове обстоятелствата, на които основава своя иск за обезщетение на неимуществени вреди и обема на търсената защита?**

Съгласно чл. 127, ал. 1 ГПК ищецът следва да посочи обстоятелствата, на които основава иска си (основание на иска), в какво се състои искането и цената на иска, когато той е оценяем.

Основанието на иска следва да се състои от фактите, от които се поражда материалното правоотношение, което е предмет на иска. Ищецът следва да посочи само тези факти, от които според него произтичат претендираните от него права. Разбира се, за да индивидуализира иска си, сочените от ищеца факти следва да попадат в хипотезиса на материалноправната норма, от която се претендират права. Освен това, за да се индивидуализира конкретното спорно право, трябва да се посочи и неговото съдържание – в какво се състои претендираното право.

Чрез петитума/ искането си ищецът определя обема, границите и вида на търсената защита. Когато се предявява осъдителен иск за парично притезание, следва да бъде посочен и размерът, който се претендира. Това ще бъде и цената на иска.

Тогава, поставя се въпросът - **дали съществува изискване за посочване на размер на неимуществените вреди?**

Следва да се приеме, че отговорът е отрицателен. Съществува изискване само за посочване на конкретния размер на търсеното обезщетение, и то по повод задължението на ищеца да посочи цената на иска, съответно да очертае границите на търсената защита. Подкрепяме разбирането, че ищецът *търси*, а не определя, справедливо обезщетение на своите засегнати блага с неимуществено изражение, като посочва сума, до която би искал да бъде обезщетен. Същата не е непременно свързана с неговото разбиране за справедливост, тъй като той би съобразявал различни фактори – например дължима държавна такса, евентуални разноси (особено в случай, че искът му бъде отхвърлен в по-голямата си част), които би понесъл, родова подсъдност, преценка на присъдените обезщетения при аналогични на неговия случай и пр. Това не е същият критерий за справедливост вложен в съдържанието на чл. 52 ЗЗД. Включително, законодателят не е целял да приравни пострадалия до съда, тъй като именно само на последния се възлага да определи какво обезщетение е справедливо.

Тук следва да се застъпи становище, възприето в по-старата литература¹³, а именно, че да се иска от ищеца да установи размера на вредата би значило да се отиде в по-лоша крайност.

По отношение на самия размер на неимуществените вреди следва да се посочи, че в теорията се застъпва, че повечето неимуществени вреди са неосезаеми и не подлежат на непосредствено сетивно възприемане¹⁴. Поддържа се, че съществува невъзможност за

¹³ Така Оливенбаум, Л., Морални вреди, Ю. А., 6, стр. 408

¹⁴ Така Калайджиев, А., Облигационно право обща част, осмо издание, С. Сиби, 2020 г., стр. 364 (издание с твърди корици), където авторът препраща и към статия на Христов, В. Защита на волята, човешките отношения и чувства в частното право – Правна мисъл, 1993, № 4, 3-9.

парична оценка на накърнените блага, повечето от които нямат никаква връзка с имуществено благо.¹⁵

Следва да се посочи, че обезщетението за понесените неимуществени вреди не цели тяхното поправяне, което е и поначало невъзможно. Тук се крие една от основните разлики между режима на обезщетяване на имуществени и неимуществени вреди. Неимуществените вреди не могат да бъдат заличени, не могат и да се поправят в натура. Страданието не би могло и да се замени с напълно съответстващо нему обезщетение. Последното цели единствено да изравни в някаква степен последиците от противоправното поведение. Така и паричните средства не ще заместят накърнените идеални блага, но все пак ще обезпечат удовлетворението на други нужди и ще открият пътят към други ценности, които да могат да изравнят до известна степен страданието¹⁶.

Следва да се обоснове и че не всички неимуществени вреди е справедливо да бъдат обезщетявани. Това е така, поради прекалено широкия кръг и обхват от последиците от засягането на съответните блага. Затова и в практика и в теорията се посочват конкретни критерии и обективни обстоятелства, които следва да бъдат съобразени, за да се достигне до справедливо обезщетение¹⁷.

От посоченото дотук можем да направим извод, че неимуществените вреди са неоценими, поради което и е невъзможно да съществува изискване ищецът да посочва конкретен техен размер¹⁸. Това, което процесуалния закон възлага на ищеца е същият да посочи ясно обстоятелствата, от които може да се направи извод за накърняване на негови блага, чиито засягане води до негативни последици с неимуществен характер, както и други обстоятелства, които биха се взели предвид при съобразяване на съда с правилото на чл. 52 ЗЗД, за да бъде определено справедливо обезщетение.

За пълнота на изложението, при тези вреди липсват преки доказателства, тъй като те са част от вътрешния свят на засегнатото лице. Невъзможно е и извършването на оценителна експертиза. Затова установяването на размера на вредата е конкретна задача на съда, който да съобрази всички установени обстоятелства по вътрешно убеждение.

Претърпените неимуществени вреди обаче се различават от тяхното обезщетяване. На обезщетение подлежат не всички претърпени вреди, а тези които са в пряка причинна връзка от противоправното деяние и отговарят на критерия справедливост. Тъй като тези вреди са неоценими, то съдът следва първоначално да приложи правилото на чл. 162 ГПК и да ги определи глобално по размер¹⁹, само за целите на обезщетяването, по вътрешно убеждение, а след това отново да подведе обстоятелствата под нормата на чл. 52 ЗЗД, която е по-широка, за да съобрази дали е справедливо да бъдат обезщетени всички вреди и в какъв размер следва да е това

¹⁵ Пак там.

¹⁶ Така Апостолов, И. Облигационни право част първа – Общо учение за облигацията, С., 1990, Издателство на БАН, стр. 96. В подобен смисъл и Конов, Т., Подбрани съчинения, С., Сиела, 2010, стр. 103. В практика има виждане и че целта на обезщетението е „да възстанови психическото, емоционално и психологическо равновесие на пострадалото лице“ - Решение № 480 от 23.04.2013 г. по гр. д. № 85/2012 г. на ВКС, IV ГО.

¹⁷ В такъв смисъл Конов, Т., цит. съч. стр. 104

¹⁸ Именно това следва да е аргументът защо е неправилно да се посочи, че недоказването на размера на твърдените неимуществени вреди води до отхвърляне на иска. Такъв размер нито може, нито и следва да се доказва, защото вредите са неоценими. На доказване подлежат само обстоятелствата, от които може да бъде направен извод, че са засегнати блага на пострадалия, като накърняването на последните е довело до неблагоприятни неимуществени последици.

¹⁹ В подобен смисъл Решение № 316 от 14.10.2013 г. по гр. д. № 121/2013 г. на ВКС, IV ГО;

обезщетение. Едва след това съдът следва да съобрази възражението за съпричиняване и да намали обезщетението от справедливия размер²⁰.

В подкрепа на горното ще посочим само, че поначало при съпричиняването следва да се установи, че с поведението си пострадалият е допринесъл за *настъпването на вредите*, т.е. с конкретни действия или бездействия пострадалият обективно е способствал за вредоносния резултат, като е създал условия или е улеснил неговото настъпване²¹. Без неговото поведение вредите нямаше изобщо да настъпят или същите нямаше да са в такъв размер, или щяха да са в по-лек вид. Ако бъде възприета тезата за редукия от предявения размер, то следва да се игнорират действителните вреди и да се санкционира пострадалия, тъй като не ги е определил правилно.

Тогава, следва да се отговори и на въпроса - **Какво е значението на посочения размер на търсеното обезщетение?**

Както се посочи по-горе, значението на този размер е единствено с оглед на определяне на границите на търсената защита. Разбира се, размерът влияе и на други процесуални въпроси, като например родова подсъдност, определяне на дължима държавна такса и др.

Ако ищецът твърди, че е претърпял вреди в определен размер, той изразява своята „оценка“ за случилото се, но не ограничава съда. Само търсейки обезщетение в определен размер, ищецът ограничава съда, относно възможността същият да му присъди по-голямо обезщетение, дори и то да е справедливо.

Вината на пострадалия поначало не е обстоятелство, което следва да се отрази при определяне на самата вреда и размера ѝ. Следователно, ищецът не може да твърди, че оценя вредата в по-малък размер, тъй като отчита своята вина²² – съпричиняването на вредоносния резултат. Ето защо, ищецът не конкретизира вредите по размер, а търси обезщетение за същите в определен размер.

Следва да се отчете, че ищецът не е длъжен да посочва неблагоприятните за него обстоятелства, а това е вменено на ответника, който следва да изложи своите възражения и носи доказателствената тежест за същите. Поради тази причина е възможно пострадалото лице да претендира по-нисък размер, тъй като съобразява именно своето поведение. Обратно, подкрепянето на различно разрешение означава да се стимулира пострадалото лице да търси обезщетение и в по-високи размери, под страх, че ако се установи съпричиняване, лицето няма да бъде надлежно обезщетено.

Все пак, посочването на оценка на неимуществените вреди може да повлияе на формиране на вътрешното убеждение на съда. Когато ищецът претендира по-малко обезщетение, то съдът може да остане с впечатление, че преживените страдания не се открояват с някаква особеност. Обратно, когато се претендира по-голямо обезщетение, за съда се създава усещане, че инцидентът се отразил в значително по-висока степен от обикновеното. Ако обаче, предвид фактическите твърдения, се претендира прекалено голямо обезщетение, за съда би се създавало вътрешно усещане, че се търси не обезвреда, а обогатяване. Тези неща ще намерят някакво отражение и в самата преценка на съда за определяне на размера на вредите по смисъла на чл. 162 ГПК. Но не могат пряко да

²⁰ Това виждане е застъпено и в Антонов, Д., цит. статия, стр. 64.

²¹ В този смисъл Решение № 117 от 29.07.2016 г. по т. д. № 3806/2014 г. на ВКС, II ТО; Решение № 64 от 16.05.2019 г. по т. д. № 1781/2018 г. на ВКС, II ТО и др.

²² Съществува и виждане, че съпричиняването е обективно и не е необходимо пострадалият да е действал/бездействал виновно. Това виждане основателно се критикува, но доколкото този въпрос не попада в предмета на делото, то и ще се ограничим само до маркирането му.

влият за определянето на справедливото обезщетение, тъй като, както се посочи, справедливостта по чл. 52 ЗЗД е обективно понятие, а вътрешната оценка на пострадалия е субективно обстоятелство.

Оттук следва, че посочването на определен размер на обезщетението, освен че поставя граница на търсения обем на защита, може да влияе косвено при формиране на вътрешното убеждение на съда, който, съгласно същото, следва да определи размера на вредата.

IV. Допълнителни съображения

Следва да бъдат посочени и допълнителни съображения, поради които първата застъпена теза не е прецизна. Ако се приеме, че съдът е обвързан от оценката на ищеца за настъпилите неимуществени вреди, на практика се стига до същия проблем, който е засегнат в ППВС № 4/1968 г. В същото се посочва, че „[...] в много случаи съдилищата се задоволяват в мотивите към присъдите и решенията да посочат, че обезщетението за неимуществени вреди се определя по справедливост, без да изтъкнат обстоятелствата, които обосновават присъдения размер.“

Това е така, тъй като може да се направи извод, че съдът формално взима предвид всички обстоятелства, като само ги посочва, и решава, че следва да се уважи пълния размер на претенцията.

От подобно разрешение тръгва и погрешният извод, че редукцията следва да се извърши от претендирания за обезщетение размер, а не от справедливия. Т.е. приема се, че ако се търси пълно обезщетение и обстоятелствата по делото подсказват, че определеният от ищеца размер е обоснован, то следва и обезщетението да се определи в същия размер, а не да се преценяват в действителност всички обстоятелства. Това всъщност е отказ от прилагане на чл. 52 ЗЗД и представлява абстрактна оценка.

Това е и причината така изразеното разбиране, че съдът следва да извърши редукцията от справедливия, а не от претендирания размер, да бъде подкрепено. Като по-радикален пример може да се посочи следната хипотеза:

Ищецът не се интересува от конкретното парично обезщетение, а иска да бъде само морално удовлетворен от факта на осъждането на деликвента. Затова искът е предявен символично за 1 лв. Не се твърди наличието на съпричиняване, но същото успява да се докаже по възражение на ответника. Ако спазваме логиката на другото разрешение, то съдът, въпреки установения характер на претърпените неимуществени вреди, няма как да сметне, че справедливо би било обезщетение в по-голям размер от 1 лв., съответно и няма как да присъди тази сума в диспозитива на решението. Ако съдът наистина вземе предвид всички обективно настъпили обстоятелства, например при счупване на крайник, то би било аморално да се счете, че справедливо ще е обезщетение в размер на 1 лв. Същото не отговаря на разбиранията за справедливост в обществото, и би повлияло негативно на справедливото обезщетение в аналогични ситуации. Вярно е, че в този случай ищецът явно счита за справедливо такова обезщетение, като сурогат на неговите болки и страдания е чувството на душевна удовлетвореност, че деликвента е осъден. Съдът обаче следва да приложи собствената си оценка за справедливост, като разбира се отчете и това обстоятелство, защото релевантна е именно тя, а не възприетата от ищеца. Противното би означавало, че ищецът може да ограничи съда в преценката му за справедливост, което не може да намери опора в закона.

Така би изглеждало приетото от нас разбиране на практика – претендира се обезщетение от 500 лв. Приема се, че вредите са в размер на 1000 лв., и че е справедливо

всички те да бъдат обезщетени, т.е. обезщетението също следва да е в размер на 1000 лв. Приема се, че ищецът е допринесъл за настъпилия резултат, поради което обезщетението следва да се намали, например с 30 %. Следователно искът е основателен до размера на 700 лв. Тъй като ищецът е поискал само 500 лв., то съдът, обвързан от диспозитивното начало в процеса, следва да присъди само тази сума.

V. Извод:

С оглед на посоченото по-горе, считаме, че на поставения тълкувателен въпрос следва да се отговори в следния смисъл:

При прилагане на разпоредбата на чл. 51, ал. 2 ЗЗД преценката на съда за размера на справедливото обезщетение за неимуществени вреди от деликт не е ограничена в рамките на претендираната от пострадалия с исковата молба сума. Съдът следва първоначално да определи, за целите на обезщетението, действителния размер на вредите по вътрешно убеждение съгласно правилото на чл. 162 ГПК. След тази преценка, съдът следва да определи справедливия размер на обезщетението, от който да извърши редукция според установеното съпричиняване, но какъвто и е да е остатъчният размер на това обезщетение, съдът не може да присъди сума, която надхвърля поисканата в петитума.

В такъв смисъл според нас – членовете на Катедра „Частноправни науки“ на ЮФ при УНСС, следва да се постанови тълкувателно решение по т. д. № 1/2021 от ОСГТК на ВКС.

Изготвил становището: докторант Иван Генчев